

ВІДНОСИНИ УКРАЇНА – ЧЕХІЯ: ЗОВНІШНІ ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВІ РІШЕННЯ

© Тетяна ФЕДОРЧАК

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-709-3-9>

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну, розпочате 24 лютого 2022 р., стало важливим чинником, що засвідчив позицію міжнародної спільноти щодо підтримки державного суверенітету та територіальної цілісності України. Більшість демократичних держав розцінили російську агресію як загрозу міжнародній безпеці, принципам міжнародного права та європейському безпековому порядку. У відповідь вони надали Україні політичну, дипломатичну, фінансову, гуманітарну та військову допомогу, спрямовану на зміцнення її обороноздатності та захист державної незалежності.

Серед держав, які послідовно підтримують Україну та розвивають із нею партнерські відносини, особливе місце посідає Чеська Республіка. Ставлення чеського суспільства до російської агресивної політики значною мірою зумовлене історичним досвідом країни, насамперед подіями 1968 р., коли війська держав Організації Варшавського договору здійснили військову інтервенцію до Чехословаччини

з метою придушення реформаторського руху «Празька весна». Ці події залишили глибокий слід у колективній історичній пам'яті чеського народу та суттєво вплинули на формування сучасного сприйняття загроз, пов'язаних із політикою російської федерації.

Сучасна зовнішня політика російської федерації розглядається багатьма європейськими державами як така, що має ревізійністський характер і супроводжується застосуванням військової сили, інформаційно-пропагандистських інструментів, політичного тиску та інших засобів гібридного впливу. У науковому та політичному дискурсі дедалі частіше наголошується, що ці практики становлять загрозу суверенітету держав, міжнародному правопорядку та демократичним цінностям. Особливу увагу приділяють прагненню російської федерації зберегти чи відновити свій політичний вплив на держави Центрально-Східної Європи (ЦСЄ), використовуючи широкий спектр політичних, економічних, інформаційних і військових інструментів.

У другій половині ХХ ст. Чехословаччина пережила період військової окупації та політичних репресій після подій 1968 р., що суттєво вплинуло на подальший розвиток держави й суспільства. Попри тривалий період існування в умовах комуністичного режиму, країна змогла здійснити демократичні трансформації, а після утворення Чеської Республіки інтегрувалася до європейських і євроатлантичних структур, ставши членом НАТО та Європейського Союзу. Історичний досвід тоталітарного минулого значною мірою визначає сучасне ставлення чеського суспільства до авторитарних практик, порушення норм міжнародного права та використання військової сили як інструменту реалізації зовнішньополітичних цілей.

Радянське керівництво застосовувало широкий спектр політичних, військових і репресивних заходів з метою збереження контролю над Чехословаччиною та утримання її в зоні геополітичного впливу СРСР. Історичний досвід подій 1968 р. суттєво вплинув на формування сучасного сприйняття чеським суспільством політики російської федерації. Усвідомлення наслідків зовнішньої агресії та порушення державного суверенітету стало одним із чинників послідовної підтримки України з боку Чеської Республіки після початку російської агресії.

Чехія надає Україні політичну, дипломатичну, гуманітарну, фінансову та військову допомогу, підтримуючи її боротьбу за незалежність, територіальну цілісність і демократичний розвиток. Подібно до того, як події «Празької весни» стали символом прагнення чехословацького суспільства до демократичних перетворень, сучасний опір України російській агресії розглядається як захист права держави на суверенний вибір власного політичного й цивілізаційного розвитку.

Українсько-чеські міждержавні відносини беруть початок ще в період існування Чехословацької Федеративної Республіки (ЧСФР). 8 грудня 1991 р. ЧСФР офіційно визнала незалежність України, а 30 січня 1992 р. між двома державами було встановлено дипломатичні відносини. У травні 1992 р. під час офіційного візиту до України Прем'єр-міністр Чехословацької Федеративної Республіки Маріан Чалфа парафував Договір про добросусідство і дружні відносини. Проте документ не набув чинності у зв'язку з припиненням існування ЧСФР та її мирним поділом на Чеську і Словацьку Республіки, що відбувся 1 січня 1993 р.

Показово, що Україна стала однією з перших держав, які встановили дипломатичні відносини з Чеською Республікою. Це відбулося 1 січня 1993 р. – у день проголошення незалежності Чеської Республіки. У подальшому двосторонні відносини характеризувалися стабільним розвитком і поступовим розширенням сфер співробітництва. Чеська Республіка послідовно підтримувала суверенітет і територіальну цілісність України, а також її курс на європейську та євроатлантичну інтеграцію.

Важливим етапом активізації українсько-чеського політичного діалогу став 2005 р., впродовж якого відбулося кілька візитів високого рівня. 9–10 лютого офіційний візит до Праги здійснила парламентська делегація України на чолі з Головою Верховної Ради України Володимиром Литвином. 10 травня Україну відвідав Міністр закордонних справ Чеської Республіки Циріл Свобода, а 14–16 червня відбувся державний візит до України Президента Чеської Республіки Вацлава Клауса. Ці заходи сприяли поглибленню політичного діалогу та розширенню двостороннього співробітництва.

Подальший розвиток українсько-чеських відносин підтверджується регулярними контактами на найвищому та високому політичному рівнях. Зокрема, 19 грудня 2011 р. відбувся офіційний візит Прем'єр-міністра України до Чеської Республіки. 10–12 вересня 2013 р. Чеську Республіку відвідав Міністр закордонних справ України, а 20–22 жовтня 2013 р. офіційний візит до України здійснив Президент Чеської Республіки. У січні та листопаді 2019 р. Україну відвідали Міністр закордонних справ Чеської Республіки Томаш Петршічек і Прем'єр-міністр Андрей Бабіш. У лютому 2020 р. Міністр закордонних справ України Вадим Пристайко здійснив робочий візит до Чеської Республіки, у межах якого було відкрито Українсько-чеський форум, покликаний активізувати взаємодію між інститутами громадянського суспільства обох держав.

Висока інтенсивність двосторонніх контактів зберігалася і впродовж 2021 р. Зокрема, 22–25 серпня Україну відвідав Голова Сенату Парламенту Чеської Республіки Мілош Вистрчил, який узяв участь в установчому саміті

Кримської платформи та урочистостях з нагоди 30-ї річниці незалежності України. Під час візиту відбулися його зустрічі з Президентом України Володимиром Зеленським, Головою Верховної Ради України Дмитром Разумковим, лідером кримськотатарського народу Мустафою Джемільєвим і Головою Меджлісу кримськотатарського народу Рефатом Чубаровим. Крім того, чеська делегація відвідала контрольний пункт в'їзду-виїзду «Чонгар» на адміністративному кордоні між тимчасово окупованою Автономною Республікою Крим і материковою частиною України. У жовтні 2021 р. Перший заступник Голови Сенату Парламенту Чеської Республіки Їржі Ружічка взяв участь у меморіальних заходах з нагоди 80-х роковин трагедії Бабиного Яру, що також засвідчило високий рівень політичного діалогу між двома державами.

Із початком повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну українсько-чеські двосторонні відносини набули безпрецедентної інтенсивності. Так, 26 лютого 2022 р. відбулася перша телефонна розмова Президента України В. Зеленського з Прем'єр-міністром Чеської Республіки Петером Фіалою, під час якої глава чеського уряду підтвердив незмінну підтримку України у протидії російській агресії. Протягом наступного місяця контакти між керівництвом обох держав здійснювалися на регулярній основі. Зокрема, телефонні переговори Президента України, а також глав урядів України та Чеської Республіки відбулися 27 лютого, 4, 8, 13 і 29 березня 2022 р. Основна увага під час цих консультацій була зосереджена на координації міжнародної підтримки України та питаннях надання комплексної політичної, гуманітарної, фінансової й військово-технічної допомоги.

Важливою подією був робочий візит до Києва 15 березня 2022 р. Прем'єр-міністра Чеської Республіки П. Фіали, який став одним із перших керівників урядів держав-членів Європейського Союзу, що відвідав українську столицю після початку широкомасштабної війни. До складу спільної делегації також увійшли віце-прем'єр-міністр Польщі Ярослав Качинський і Прем'єр-міністр Словенії Янез Янша. Під час візиту відбулися переговори з Президентом України В. Зеленським та Прем'єр-міністром Д. Шмигалем, на яких обговорили актуальні питання підтримки України, координації міжнародної допомоги та спільних дій щодо протидії російській агресії.

Упродовж 2022 р. українсько-чеський політичний діалог залишався активним і системним. Так, 21 червня 2022 р. під час двосторонніх консультацій сторони обговорили підготовку до засідання Європейської Ради, на якому розглядалося питання надання Україні статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу. Чеська Республіка послідовно підтримала відповідне рішення, що стало важливим кроком на шляху європейської інтеграції України.

4 липня 2022 р. у межах Міжнародної конференції з питань відновлення України в Лугано Прем'єр-міністр України Д. Шмигаль провів зустріч із Прем'єр-міністром Чеської Республіки П. Фіалою. Предметом переговорів стали питання протидії російській агресії, міжнародної підтримки України та практичної реалізації Плану післявоєнного відновлення держави. 23 серпня 2022 р. П. Фіала на запрошення Президента України взяв участь у другому саміті Кримської платформи в онлайн-форматі, підтвердивши незмінну підтримку територіальної цілісності й суверенітету України.

Важливим етапом розвитку двосторонніх відносин став офіційний візит Прем'єр-міністра України Д. Шмигала до Чеської Республіки 6 жовтня 2022 р. Під час перебування в Празі він провів переговори з П. Фіалою, а також взяв участь у першому засіданні Європейської політичної спільноти, де питання підтримки України стало одним із центральних.

Особливе значення для подальшого розвитку українсько-чеського партнерства мав візит урядової делегації Чеської Республіки на чолі з Прем'єр-міністром П. Фіалою до України 31 жовтня 2022 р. За його результатами сторони домовилися про започаткування формату українсько-чеських міжурядових консультацій, підписали Спільну заяву, у якій закликали міжнародну спільноту до подальшого посилення санкційного тиску на російську федерацію, а також уклали Спільну декларацію щодо євроатлантичної перспективи України, зазначивши «підтримку чеською стороною перспективи членства України в НАТО». У такий спосіб у документі чеська сторона підтвердила підтримку майбутнього членства України в НАТО. Досягнуті домовленості засвідчили високий рівень політичної довіри між державами, стратегічний характер українсько-чеського партнерства та послідовну підтримку України з боку Чеської Республіки й європейської спільноти в умовах російської збройної агресії.

Наступним значимим етапом розвитку українсько-чеських політичних відносин став спільний візит до України Президентів Чеської Республіки Петра Павела та Словацької Республіки Зузани Чапутової, який відбувся 28–30 квітня 2023 р. У межах візиту Президент Чеської Республіки провів переговори з Президентом України В. Зеленським, Головою Верховної Ради України Русланом Стефанчуком і Прем'єр-міністром України Д. Шмигалем, а також відвідав Дніпропетровську область. За результатами зустрічей глави держав підписали Спільну декларацію президентів України, Чеської та Словацької Республік, у якій відзначили вагомий внесок Чехії й Словаччини у підтримку України від початку повномасштабної російської агресії та підтвердили політичну солідарність щодо забезпечення членства України в Європейському Союзі та НАТО.

Подальший розвиток двостороннього політичного діалогу відбувався як у межах багатосторонніх міжнародних заходів, так і під час офіційних візитів. Так, 1 червня 2023 р. Президент України В. Зеленський і Прем'єр-міністр Чеської Республіки П. Фіала провели переговори на полях саміту Європейської політичної спільноти в Кишиневі, під час яких обговорили актуальні питання двостороннього співробітництва та подальшої підтримки України.

Важливе значення для зміцнення українсько-чеського стратегічного партнерства мав офіційний візит Президента України В. Зеленського до Чеської Республіки 6–7 липня 2023 р. У ході візиту відбулися переговори з Президентом Чеської Республіки П. Павелом, Прем'єр-міністром П. Фіалою, Головою Сенату Парламенту Чеської Республіки М. Вистрчилем і Головою Палати депутатів Парламенту Чеської Республіки Маркетой Пекаровою Адамовою. Сторони досягли домовленостей щодо розширення військової, фінансової та економічної підтримки України, обговорили перспективи запрошення України до НАТО на Вільнюському саміті Альянсу, питання надання безпекових гарантій до набуття повноправного членства в Організації Північноатлантичного договору, подальше просування України на шляху до членства в Європейському Союзі, а також необхідність посилення міжнародного санкційного тиску на російську федерацію.

Поряд із розвитком міждержавного політичного діалогу істотно активувалося й міжпарламентське співробітництво між Україною та Чеською Республікою. Зокрема, 29–31 березня 2022 р. відбувся робочий візит до Чехії Спеціального представника Президента України, Першого заступника Голови Верховної Ради України Олександра Корнієнка. У ході візиту були проведені переговори з керівництвом Сенату та Палати депутатів Парламенту Чеської Республіки, а також представниками Міністерства оборони й Міністерства закордонних справ Чехії. Основну увагу було приділено питанням парламентської дипломатії, координації міжнародної підтримки України та поглиблення двосторонньої взаємодії в умовах російської агресії.

Водночас високою динамікою характеризувалися контакти між зовнішньополітичними відомствами України та Чеської Республіки. Першим важливим кроком стало проведення 4 січня 2022 р. телефонної розмови Міністра закордонних справ України Дмитра Кулеби з новопризначеним Міністром закордонних справ Чеської Республіки Яном Ліпавським. Під час переговорів сторони обговорили актуальні питання двостороннього співробітництва та домовилися про подальшу активізацію політичного діалогу, зокрема було погоджено здійснення робочого візиту глави чеського зовнішньополітичного відомства до України. Уже 7–8 лютого 2022 р. Я. Ліпавський відвідав Україну спільно з міністрами закордонних справ

Австрії та Словацької Республіки в межах «Славковського формату», що засвідчило консолідовану підтримку України з боку держав Центральної Європи напередодні повномасштабного вторгнення російської федерації.

Важливим напрямом розвитку українсько-чеської співпраці в умовах повномасштабної російської агресії стала активізація міжпарламентського діалогу. Вже 4 квітня 2022 р. Голова Верховної Ради України Р. Стефанчук взяв участь у відеоконференції керівників парламентів держав «Славковського формату», під час якої основну увагу було приділено питанням надання Чеською Республікою всебічної підтримки Україні в її боротьбі проти російської агресії.

Подальшому зміцненню міжпарламентської взаємодії сприяв візит до Києва 14 квітня 2022 р. Голови Сенату Парламенту Чеської Республіки М. Вистрчила. У ході переговорів із Р. Стефанчуком сторони обговорили питання військової допомоги Україні, посилення міжнародного санкційного тиску на російську федерацію, участі Чехії у післявоєнному відновленні України, а також надання гуманітарної та соціальної підтримки українським громадянам, які отримали тимчасовий захист на території Чеської Республіки.

Черговим кроком у розвитку парламентського співробітництва став робочий візит до Чеської Республіки 2–4 червня 2022 р. заступниці Голови Верховної Ради України Олени Кондратюк. У межах візиту відбулися зустрічі з Головою Палати депутатів Парламенту Чеської Республіки М. Пекаровою Адамовою, заступником Голови Сенату Ї. Ружічкою та заступником Міністра закордонних справ Чехії Мартіном Повейшілом. Чеська сторона підтвердила, що підтримка України стане одним із ключових пріоритетів головування Чеської Республіки в Раді Європейського Союзу у другій половині 2022 р.

До кінця 2022 р. українсько-чеські міжпарламентські контакти відзначалися високою інтенсивністю та охоплювали взаємні візити, відеоконференції й робочі зустрічі. Однією з найбільш значущих подій стала участь представників парламентів обох держав у Першому парламентському саміті Міжнародної Кримської платформи, що відбувся у Загребі. За його результатами було підписано Меморандум про взаєморозуміння між Верховною Радою України та Палатою депутатів Парламенту Чеської Республіки, який визначив інституційні засади подальшого розвитку двостороннього парламентського співробітництва.

Постійний розвиток міжпарламентського діалогу засвідчив і робочий візит Голови Верховної Ради України Р. Стефанчука до Чеської Республіки 23–26 квітня 2023 р. Українська делегація взяла участь у щорічній Конференції спікерів парламентів держав – членів Європейського Союзу та країн-кандидатів на вступ до ЄС, організованій Сенатом Парламенту Чеської Республіки. У межах

візиту Р. Стефанчук провів двосторонні переговори з Президентом Чеської Республіки П. Павелом, Головою Сенату М. Вистрчилем і Головою Палати депутатів М. Пекаровою Адамовою. Під час зустрічей сторони обговорили питання подальшої військової та політичної підтримки України, поглиблення міжпарламентського співробітництва, а також перспективи європейської та євроатлантичної інтеграції України.

Паралельно з активізацією міжпарламентських зв'язків динамічно розвивалася взаємодія між зовнішньополітичними відомствами двох держав. Так, 9 червня 2022 р. відбулася телефонна розмова Міністра закордонних справ України Д. Кулеби з Міністром закордонних справ Чеської Республіки Я. Ліпавським. У ході переговорів сторони обговорили перспективи поглиблення українсько-чеського співробітництва, скоординували позиції щодо підготовки сьомого пакета санкцій Європейського Союзу проти російської федерації.

Наступним етапом активного політичного діалогу став робочий візит до України 20 липня 2022 р. Міністра закордонних справ Чеської Республіки Я. Ліпавського, який відбувся спільно з Федеральним міністром європейських та міжнародних справ Австрії Александером Шалленбергом. Під час візиту пройшли переговори з Президентом України В. Зеленським, Прем'єр-міністром Д. Шмигалем і Міністром закордонних справ Д. Кулебою. Учасники переговорів основну увагу приділили координації міжнародної підтримки України, подальшому посиленню санкційної політики щодо російської федерації, розширенню військової та гуманітарної допомоги, питанням європейської інтеграції України.

29–31 серпня 2022 р. Міністр закордонних справ України Д. Кулеба на запрошення Міністра закордонних справ Чеської Республіки Я. Ліпавського здійснив робочий візит до Чеської Республіки. У межах візиту він взяв участь у неформальному засіданні міністрів закордонних справ держав – членів Європейського Союзу, а також у «Форумі для України», організованому в рамках XXVI Міжнародної конференції «Forum 2000: Democracy's Clear and Present Danger: How Do We Respond?»¹.

Подальший розвиток українсько-чеського політичного діалогу засвідчила двостороння зустріч міністрів закордонних справ України та Чеської Республіки, що відбулася 31 жовтня 2022 р. в Києві в межах перших українсько-чеських міжурядових консультацій. За її результатами було підписано Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством закордонних справ України та Міністерством закордонних справ Чеської Республіки, який створив додаткові

¹ Forum 2000 – Democracy's Clear and Present Danger: How Do We Respond?». 31.08.2022. URL: <https://europeanvalues.cz/en/forum-2000-democracys-clear-and-present-danger-how-do-we-respond/>

інституційні механізми для поглиблення двосторонньої взаємодії та координації зовнішньополітичної діяльності.

23 лютого 2023 р. в межах засідання Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку відбулася чергова зустріч Д. Кулеби та Я. Ліпавського. Наступним підтвердженням регулярності двостороннього діалогу стала телефонна розмова міністрів 30 травня 2023 р.

Наведені факти свідчать про інтенсивний характер політичних контактів між Україною та Чеською Республікою на найвищому дипломатичному рівні. Регулярність двосторонніх зустрічей і консультацій відображає високий рівень взаємної довіри, а також прагнення сторін до подальшого розвитку стратегічного партнерства. У сучасних умовах Чеська Республіка залишається одним із ключових партнерів України в Європі, послідовно підтримуючи її суверенітет і територіальну цілісність, європейську та євроатлантичну інтеграцію, а також міжнародні ініціативи, спрямовані на протидію російській агресії. Для українсько-чеського співробітництва властиві стійка динаміка розвитку в політичній, економічній, оборонній та культурній сферах, активне удосконалення договірно-правової бази та розширення контактів на міждержавному й міжінституційному рівнях².

Після повномасштабного російського вторгнення у лютому 2022 р. Чеська Республіка стала однією з перших держав-членів Євросоюзу, які надали Україні масштабну військову допомогу. Важливою складовою чеської підтримки стала гуманітарна політика щодо громадян України, які були змушені залишити свої домівки внаслідок бойових дій. Чехія запровадила комплекс заходів із прийому українських біженців, забезпечила їм тимчасовий захист, доступ до житла, соціальних виплат, медичних і освітніх послуг.

На початковому етапі війни до країни прибуло понад пів мільйона громадян України, переважно жінок, дітей та осіб похилого віку, що становило близько 5 % населення Чеської Республіки³. До організації їхнього розміщення залучили також Міністерство оборони Чеської Республіки, яке надало тимчасовий прихисток більш ніж тисячі осіб у дванадцяти військових об'єктах. Унаслідок цього Чехія стала однією з держав Європейського Союзу, що прийняла найбільшу кількість українських вимушених переселенців.

² Політичні відносини між Україною та Чехією. URL: <https://czechia.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/308-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-ta-chehijeju>

³ V Lucemburku se k vojenské pomoci Ukrajině sešli ministři zahraničí a obrany, k české muniční iniciativě se připojují další země. URL: <https://mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/v-lucemburku-se-k-vojenske-pomoci-ukrajine-sesli-ministri-zahranici-a-obrany-k-ceske-municni-iniciative-se-pripojuji-dalsi-zeme-250591/>

Окремого значення набуває співпраця України та Чеської Республіки в оборонній сфері. Із перших тижнів повномасштабної війни Чехія розпочала постачання Україні важкого озброєння, військової техніки й іншого оборонного обладнання та започаткувала низку державних програм, спрямованих на підтримку українського оборонного сектору. Послідовність цієї політики підтверджується офіційними заявами представників чеського уряду. Зокрема, перший заступник Міністра оборони Чеської Республіки Данієл Блажковець під час Першого форуму оборонних індустрій заявив, що Чехія підтримує Україну від початку російської агресії та має намір продовжувати таку підтримку й надалі. Він наголосив, що «Чехія допомагає Україні боротися з варварською російською агресією, від самого її початку», та запевнив, що «Прага продовжить підтримувати Україну до самого кінця війни»⁴. Практична реалізація цієї політики засвідчує довгостроковий характер оборонного партнерства між двома державами та підтверджує стратегічну роль Чеської Республіки як одного з провідних союзників України в Європі.

За інформацією чеського інформаційного агентства *České Noviny*, після зустрічі з Президентом Чеської Республіки П. Павелом Міністр оборони Я. Чернохова оприлюднила основні напрями подальшої військової допомоги Україні. Тоді ж було повідомлено про намір чеського уряду передати Україні військову техніку та матеріально-технічні засоби загальною вартістю близько 25–29 млн дол. США. «Допомога, яку ми плануємо разом з головою Генштабу, коштує майже 600–700 млн крон, – заявила Я. Чернохова. – Це не фінансова допомога, а військова техніка, яка все ще залишається на наших складах, яка є «непотрібною» і яку чеська армія справді може надіслати в Україну, не ставлячи під загрозу свою власну обороноздатність»⁵. Тобто, йшлося переважно про майно зі складів Міністерства оборони, яке на той час не використовувалося Збройними силами Чеської Республіки та могло бути передане без негативного впливу на обороноздатність держави.

Водночас представники Міністерства оборони Чеської Республіки наголошували, що військова підтримка України має довгостроковий характер і не обмежується передачею надлишкового озброєння. Я. Чернохова зауважила, що подальша допомога здійснюватиметься у процесі модернізації чеських збройних сил, коли передане Україні озброєння буде заміщуватися новими зразками

⁴ Чехія та Україна вже співпрацюють в галузі ВПК – заступник міністра оборони. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3767919-cehia-ta-ukraina-vze-spiivpracuut-u-galuzi-vpk-zastupnik-ministra-oboroni.html>

⁵ Czech Republic to Supply Ukraine with USD\$29 Million Military Aid. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/eng/news/2023/04/5/7159268/>

військової техніки. «Наша допомога не припиняється, вона просто матиме іншу форму, – запевнила Міністр Я. Чернохова. – Чехія може надавати подальшу допомогу Україні у зв'язку з модернізацією та закупівлею нової техніки для озброєння армії Чеської Республіки»⁶. Такий підхід давав змогу поєднувати підтримку України з оновленням матеріально-технічної бази чеської армії.

Важливим напрямом співробітництва стало також поглиблення взаємодії між оборонно-промисловими комплексами двох держав. Чеська сторона заявила про наміри створити спільний чесько-український виробничий кластер у сфері оборонної промисловості та забезпечити постачання озброєння через приватні підприємства, які отримували відповідні державні дозволи за спрощеною процедурою. У жовтні 2022 р. уряд Чеської Республіки схвалив нові пакети військової допомоги Україні: на початку місяця – на суму майже 400 млн чеських крон, а 19 жовтня – ще на 22 млн крон⁷.

Прем'єр-міністр Чеської Республіки П. Фіала, коментуючи рішення уряду, нагадав, що на попередніх етапах Україна вже отримала від Чехії стрілецьку зброю, зокрема пістолети, автомати, кулемети, а також близько одного мільйона одиниць боєприпасів. Також він наголосив, що з міркувань безпеки уряд не розголошуватиме повний перелік нових поставок, зазначивши лише, що вони стосуються іншого виду озброєння, необхідного для забезпечення оборони України. «Можу лише заявити, що загальна сума коштів, на яку ми її закуповуємо, становить 400 млн крон, і що це інший тип зброї, ніж той, який ми схвалили минулого разу, – повідомив він. – Тож це не легка зброя, це матеріал, який українська нація може використовувати для своєї оборони і який їй потрібен саме зараз»⁸.

Системний характер чеської військової підтримки підтверджували й подальші офіційні заяви керівництва держави. Міністр оборони Я. Чернохова неодноразово підкреслювала, що безпека України безпосередньо пов'язана з безпекою європейських держав, а підтримка української оборони є важливою складовою зміцнення колективної безпеки в Європі. «Україна – наша перша лінія оборони, тому ми маємо й надалі її підтримувати, – зазначила Я. Чернохова, виступаючи на зборах командування чеської армії. – Ціна нашої підтримки відносно низька. Це Україна платить за свободу своєю кров'ю та життям»⁹. Така

⁶ ČR poskytla Ukrajině vojenskou pomoc za více než šest miliard korun. 2924. URL: https://mzv.gov.cz/kiev/cz/zpravy_a_udalosti/cr_poskytla_ukrajine_vojenskou_pomoc_z.html

⁷ vláda Petra Fialy schválila další vojenskou pomoc bojující Ukrajině. 27.02.2022. URL: <https://vlada.gov.cz/cz/media-centrum/aktualne/vlada-petra-fialy-schvalila-dalsi-vojenskou-pomoc-bojujici-ukrajine-194603/>

⁸ Ibid.

⁹ ČR poskytla Ukrajině vojenskou pomoc za více než šest miliard korun. 2924. URL: https://mzv.gov.cz/kiev/cz/zpravy_a_udalosti/cr_poskytla_ukrajine_vojenskou_pomoc_z.html

позиція відображала офіційний підхід чеського уряду до оцінки наслідків російської агресії та ролі України у стримуванні подальшої ескалації конфлікту.

У лютому 2023 р. П. Фіала повідомив, що від початку повномасштабного російського вторгнення обсяг військової допомоги, наданої Українській державі урядом Чеської Республіки, досяг 10 млрд чеських крон (приблизно 422 млн євро). Крім того, підприємства чеського оборонно-промислового комплексу здійснили поставки озброєння та військової техніки на суму близько 30 млрд чеських крон (1,27 млрд євро)¹⁰, що свідчить про вагомую роль приватного сектору у забезпеченні оборонної підтримки України.

Наприкінці лютого 2023 р., до першої річниці повномасштабної війни, уряд Чеської Республіки ухвалив рішення про продовження військової допомоги Україні та подальшу передачу озброєння зі складів Міністерства оборони. Хоча конкретний перелік нових поставок не розголошувався, Я. Чернохова повідомила, що станом на цей період Чехія вже передала Україні 38 танків, 55 бронеованих машин, чотири літаки та 13 самохідних артилерійських установок. Одночасно зростали обсяги поставок озброєння через приватні оборонні підприємства¹¹. Президент Чеської Республіки П. Павел зазначив, що країна зберігає потенціал для подальшої підтримки України, насамперед у сфері засобів протиповітряної оборони та виробництва боєприпасів і додав, що «Чехія вже допомогла Україні з постачанням озброєнь та нині має ще певні можливості в сфері протиповітряної оборони й боєприпасах, які країна здатна виробляти»¹².

Військова підтримка України з боку Чеської Республіки здійснювалася також у ширшому контексті зміцнення євроатлантичної безпеки. Так, 22 лютого 2023 р. у Варшаві відбулася зустріч лідерів держав східного флангу НАТО («Бухарестської дев'ятки») із Президентом США Дж. Байденом. Під час заходу було підтверджено незмінність зобов'язань Альянсу щодо колективної оборони та наголошено на необхідності подальшої консолідації міжнародної підтримки України як важливого чинника забезпечення стабільності та безпеки європейського регіону. Президент Джо Байден пообіцяв «захищати кожен дюйм НАТО». «Сьогодні, коли ми наближаємося до річниці повномасштабного вторгнення Росії, ще важливіше, щоб ми продовжували триматися разом, – сказав Президент США. – Ось чому я хотів особисто зустрітися з усіма вами тут

¹⁰ The Czech Republic announces further military support for Ukraine. URL: <https://mil.in.ua/en/news/the-czech-republic-announces-further-military-support-for-ukraine/>

¹¹ Czech Government Approves More Military Aid For Ukraine. URL: <https://www.rferl.org/a/czech-ukraine-military-aid/32284650.html>

¹² Kerekes D. Výsledky předčasných voleb 2023. Denník N (sk-SK). 18 septembra 2023. URL: <https://web.archive.org/web/20231001061734/https://dennikn.sk/volby/vysledky/>

сьогодні, як зі східним флангом НАТО. Ви на передовій нашої колективної оборони, і ви, як ніхто інший, знаєте, що поставлено на карту в цьому конфлікті не лише для України, але й для демократій і свободи в Європі та в усьому світі»¹³.

Під час зазначеної зустрічі Прем'єр-міністр Чеської Республіки П. Фіала, характеризуючи результати чеської підтримки України протягом першого року повномасштабної війни, повідомив, що до України було передано сотні одиниць важкої військової техніки, зокрема 89 танків. Він також підтвердив намір уряду продовжувати військову допомогу Україні¹⁴. За його словами, приблизно чверть поставок було здійснено безпосередньо з державних військових резервів, тоді як решта озброєння надходила від підприємств оборонно-промислового комплексу на підставі експортних ліцензій, виданих урядом. Крім того, П. Фіала зазначив, що протягом наступних місяців Чеська Республіка планує поставити Україні військову продукцію на суму в десятки мільярдів чеських крон.

Прем'єр-міністр наголосив, що реалізація такого масштабу допомоги стала можливою завдяки підтримці союзників, які сприяли модернізації чеських збройних сил. Зокрема, Сполучені Штати Америки оголосили про виділення Чеській Республіці 200 млн дол. США на оновлення військової інфраструктури та заміщення озброєння, переданого Україні. Водночас у межах міжнародної програми обміну Німеччина розпочала передачу Чехії основних бойових танків Leopard 2A4, що дозволило компенсувати втрати озброєння, переданого українській стороні. Окремим напрямом співпраці стало створення в Чехії ремонтної бази для обслуговування та відновлення української бронетехніки¹⁵.

Послідовність чеської політики щодо підтримки України підтверджували й заяви Міністра закордонних справ Я. Ліпавського, який наголошував на готовності Чеської Республіки й надалі забезпечувати Збройні Сили України озброєнням і боєприпасами. Він підкреслював, що Чехія була першою державою, яка передала Україні окремі види важкого озброєння, і продовжує залишатися одним із провідних постачальників військової допомоги. «Ми пишаємося і завжди будемо пишатися тим, що стали першою країною, яка передала різні типи важкого озброєння Україні, і тим, що ми досі є одним із найбільших її постачальників озброєнь», – заявив він¹⁶. Крім матеріально-технічної

¹³ Собенко Н. Ми повинні розірвати замкнене коло російської агресії: У Польщі відбувається засідання Бухарестської дев'ятки. 22.02.2023. URL: <https://suspilne.media/393953-mi-povinni-rozirvati-zamkne-kolo-rosijskoi-agresii-u-polsi-vidbuvaetsa-zasidanna-buharestskoi-devatki/>

¹⁴ Czechs have sent 89 tanks, hundreds of pieces of heavy machinery to Ukraine – PM. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/czechs-have-sent-89-tanks-hundreds-pieces-heavy-machinery-ukraine-pm-2023-02-22/>

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Petr Fiala jedná v Bílém domě s Bidenem. Prezidentovi USA přivezl dva dárky. YouTube. CNN Prima NEWS. 15.04.2024.

підтримки, чеська сторона підтвердила намір продовжувати підготовку українських військовослужбовців на власних навчальних полігонах¹⁷.

Водночас Я. Ліпавський окреслив основні напрями подальшої українсько-чеської міжурядової взаємодії. До порядку денного було включено питання притягнення російської федерації до міжнародно-правової відповідальності за злочин агресії, підтримки створення спеціального міжнародного трибуналу, сприяння інтеграції України до Європейського Союзу та НАТО, а також розвитку співробітництва у сфері безпеки¹⁸, протидії дезінформації та захисту демократичних інституцій у Центральній-Східній Європі¹⁹. Окрему увагу сторони приділили координації гуманітарної допомоги українському населенню, насамперед у період проходження зимового сезону в умовах систематичних російських атак на об'єкти критичної інфраструктури.

Важливою складовою чеської підтримки України стала підготовка українських військовослужбовців. Виконуючи рішення уряду Чеської Республіки та Європейського Союзу, чеські збройні сили активно долучилися до реалізації Місії Європейського Союзу з військової допомоги Україні (EUMAM Ukraine). Упродовж 2023 р. за участю чеських інструкторів було підготовлено понад 4300 українських військовослужбовців, із яких 3240 пройшли навчання на території Чеської Республіки, а майже 1100 – на полігонах у Польщі. Наприкінці лютого 2024 р. відбулася чергова ротація українських підрозділів, а в 2025 р. чеський уряд підтвердив готовність забезпечити підготовку майже 4 тис. українських військовослужбовців²⁰.

Окремим напрямом двосторонньої взаємодії стало гуманітарне розмінування території України. Чеська Республіка приєдналася до міжнародної коаліції з розмінування, а Міністр оборони Я. Чернохова підписала відповідний меморандум у Брюсселі²¹. Крім підготовки саперів, чеська сторона бере участь у розвитку спроможностей України щодо очищення територій від вибухонебезпечних предметів, що є важливою передумовою післявоєнного відновлення держави.

¹⁷ The Czech Republic announces further military support for Ukraine. URL: <https://mil.in.ua/en/news/the-czech-republic-announces-further-military-support-for-ukraine/>

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Baroch P. (2023) Ministr zahraničí Lipavský: Putin nechce mír, chce válku. Zákulisní diplomatická jednání s Kremlem se nevedou, říká ministr zahraničí Jan Lipavský. URL: <https://www.hrot24.cz/clanek/ministr-zahranici-lipavsky-putin-nechce-mir-chce-valku>

²⁰ ČR poskytla Ukrajině vojenskou pomoc za více než šest miliard korun. 2924. URL: https://mzv.gov.cz/kiev/cz/zpravy_a_udalosti/cr_poskytla_ukrajine_vojenskou_pomoc_z.html

²¹ Česká republika podpoří snahu Ukrajiny odminovat její území/ 14.02.2024. URL: <https://mocr.mo.gov.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/ceska-republika-podpo-ri-snahu-ukrajiny-odminovat-její-uzemí--249298/>

Таким чином, аналіз офіційних заяв керівництва Чеської Республіки та практичних кроків чеського уряду дає підстави стверджувати, що підтримка України має комплексний і довгостроковий характер. Вона охоплює військово-технічну, фінансову, гуманітарну та політичну складові, а також спрямована на зміцнення обороноздатності України, розвиток її безпекових спроможностей і сприяння повоєнному відновленню. Водночас послідовна позиція чеського керівництва щодо підтримки України відображає спільне бачення безпеки європейського простору та засвідчує стратегічний характер українсько-чеського партнерства в умовах російсько-української війни²².

Одним із найважливіших напрямів міжнародної підтримки України стала започаткована Чеською Республікою ініціатива із закупівлі артилерійських боєприпасів для Збройних Сил України. Її офіційний запуск відбувся 20 лютого 2024 р. під час Мюнхенської конференції з безпеки, де Президент Чеської Республіки П. Павел наголосив на критичній потребі України в артилерійських боєприпасах та повідомив про наявність можливостей для їх закупівлі на міжнародному ринку. За його словами, чеській стороні вдалося ідентифікувати джерела постачання такого необхідного озброєння і запропонував державам-партнерам долучитися до фінансування цієї ініціативи. «Ми змогли знайти, – сказав П. Павел, – півмільйона боєприпасів калібру 155 міліметрів і 300 000 боєприпасів калібру 122 міліметри. Чеська Республіка може роздобути ці боєприпаси, але інші країни теж можуть фінансово долучитися до цієї операції»²³. Президент висловив не лише особисту думку, а й ставлення політику Чехії до вказаної проблеми.

Офіційний характер запропонованої програми був підтверджений Міністерством закордонних справ Чеської Республіки. Речник відомства Д. Дрейк заявив про готовність уряду підтримати реалізацію ініціативи, наголосив на необхідності оперативного забезпечення України боєприпасами як одного з ключових чинників підтримання її обороноздатності²⁴.

Започаткування чеської ініціативи збіглося з періодом ускладнення міжнародної військової підтримки України. На початку 2024 р. ухвалення чергового пакета військової допомоги США обсягом понад 60 млрд дол. було затримано через політичні дискусії в Конгресі, тоді як європейська оборонна промисловість

²² Виступ Голови Верховної Ради України Руслана Стефанчука на сесії Європейського Парламенту. 11.02.2025. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=y922M800DNQ>

²³ Палата Л. Як Чехія мобілізувала Захід придбати снаряди для ЗСУ. URL: <https://www.dw.com/uk/ak-cehia-mobilizovala-zahid-pridbati-sotni-tisac-snaradiv-dla-zsu/a-68662906>

²⁴ Там само.

ще не досягла виробничих потужностей, необхідних для забезпечення потреб України в артилерійських боєприпасах. Тож, чеська ініціатива стала важливим механізмом компенсації тимчасового дефіциту боєприпасів і сприяла підтриманню боєздатності Збройних Сил України.

Вагомим показником міжнародної підтримки цієї ініціативи стало приєднання до неї майже 20 держав, серед яких була й Німеччина. Залучення широкого кола партнерів дало змогу сформувати фінансову основу для закупівлі сотень тисяч артилерійських боєприпасів на світовому ринку та забезпечити їх подальшу передачу Україні. Таким чином, чеська ініціатива стала одним із найбільш результативних багатосторонніх проєктів із координації військової допомоги Україні у 2024 р., доповнивши механізми підтримки, що реалізовувалися Європейським Союзом і державами НАТО.

Необхідність реалізації такого проєкту значною мірою була зумовлена труднощами із виконанням попередніх зобов'язань Європейського Союзу щодо постачання Україні артилерійських боєприпасів. У березні 2023 р. ЄС задекларував намір передати Україні 1 млн артилерійських снарядів до кінця року, однак через обмежені виробничі можливості європейського оборонно-промислового комплексу реалізація цього плану затрималася. «Для того, щоб Україна могла захистити себе на полі бою, їй потрібно багато протиракетних засобів, ракет, ППО і всього іншого, щоб збивати безпілотики з повітря і на фронті на сході країни. Уже триває війна на виснаження, яка ведеться переважно за допомогою артилерії, тому українські партнери потребують багато чого. Ми повідомляємо про це країнам-членам» – заявив на брифінгу в Брюсселі речник зовнішньої політичної служби Європейського Союзу П. Стано²⁵. За його словами, країни Євросоюзу вже надали Україні 300 тис. снарядів і 3300 ракет із запасів; виконано понад 20 рамкових контрактів.

Представники Європейської служби зовнішньої діяльності неодноразово наголошували, що війна набула характеру виснаження, в якій артилерійські боєприпаси залишаються одним із визначальних ресурсів ведення бойових дій. Водночас упродовж 2023 р. держави-члени Європейського Союзу поступово збільшували обсяги постачань зі своїх національних запасів та укладали нові контракти з виробниками оборонної продукції.

Проблему недостатніх виробничих спроможностей європейської оборонної промисловості визнавали також українські та європейські посадові особи. Зокрема, наприкінці 2023 р. Міністр закордонних справ України

²⁵ Кузьменко Ю., Мельник Х. Євросоюз до кінця зими виготовить 1 млн боєприпасів для України – речниця ЄК. URL: <https://suspiilne.media/659486-es-do-kinca-zimi-vigotovit-1-mln-boeprispasiv-dla-ukraini-recnica-ek/>

Д. Кулеба зазначав, що Європейський Союз, найімовірніше, не зможе виконати взятє на себе зобов'язання щодо постачання 1 млн артилерійських боєприпасів у визначені строки, тобто до березня 2024 р. Через недостатні виробничі потужності європейської оборонної промисловості, затримки із виконанням контрактів та обмеженість наявних запасів держав-членів поставки відбувалися повільніше, ніж планувалося.

Станом на березень 2024 р. країни ЄС поставили Україні приблизно половину від запланованого обсягу боєприпасів, порушивши встановлений графік. Згодом Верховний представник Європейського Союзу із закордонних справ і політики безпеки Жозеп Боррель заявив, що Європейський Союз не зміг виконати обіцянку до весни 2024 р., але планує завершити поставки до кінця року. Над цим завданням активно працювала Європейська Комісія, яка продовжувала реалізацію програм зі збільшення виробництва боєприпасів, розраховуючи досягти необхідних обсягів до кінця 2024 р.

У листопаді 2024 р. Ж. Боррель повідомив, що держави-члени ЄС передали Україні понад 980 тис. артилерійських снарядів²⁶ і найближчим часом завершать виконання зобов'язання щодо постачання 1 млн боєприпасів. Хоча початковий графік реалізації цієї програми не був дотриманий, але нарощування виробничих потужностей європейського оборонно-промислового комплексу та реалізація чеської ініціативи із закупівлі боєприпасів суттєво посилили міжнародну систему військової підтримки України. Це засвідчило здатність європейських держав адаптувати механізми безпекового співробітництва до викликів тривалої війни та сформувати нові інструменти координації оборонної допомоги Україні.

22 квітня 2024 р. у Люксембурзі відбулося позачергове спільне засідання міністрів закордонних справ та міністрів оборони держав-членів Європейського Союзу, скликане у зв'язку з погіршенням безпекової ситуації в Європі та необхідністю координації подальшої військової підтримки України. За повідомленням Politico. Playbook зустріч символізувала зростання хвилювання в Європі стосовно посилення захисту країн-членів Євросоюзу, «зростання терміновості в Брюсселі щодо посилення оборони, особливо в умовах коливання США щодо продовження фінансування України та можливого повернення Дональда Трампа на пост президента». За оцінками європейських політичних оглядачів, проведення зустрічі також відображало зростання тривоги та напруги європейських держав щодо питань зміцнення власної обороноздатності в умовах

²⁶ Шумлянський Д. ЄС поставив 980 тисяч з обіцяного 1 млн снарядів Україні. 11.11.2024. URL: <https://militarnyi.com/uk/news/yes-postavyv-980-tysyach-z-obitsyanogo-1-mln-snaryadiv-ukrayini/>

невизначеності подальших обсягів американської військової допомоги Україні та перспектив трансатлантичної безпекової політики²⁷.

Однією з ключових тем порядку денного стало обговорення чеської ініціативи із закупівлі артилерійських боєприпасів для України. До її розгляду були залучені не лише міністри закордонних справ, а й керівники оборонних відомств держав-членів ЄС, що підкреслювало стратегічне значення цього проєкту для європейської безпекової політики. У засіданні в режимі відеоконференції також взяли участь Міністр закордонних справ України Д. Кулеба та Міністр оборони України Р. Умеров, які поінформували учасників про актуальну військово-політичну ситуацію та нагальні потреби нашої держави у сфері оборони.

Необхідність розширення міжнародної військової підтримки України була зумовлена суттєвим погіршенням ситуації на фронті на початку 2024 р. У цей період українське керівництво активно використовувало міжнародні дипломатичні майданчики для привернення уваги партнерів до критичного дефіциту боєприпасів і засобів протиповітряної оборони²⁸. Одним із чинників такого становища стало тимчасове призупинення ухвалення нового пакета військової допомоги Сполучених Штатів Америки. За оцінками військових аналітиків, нестача артилерійських боєприпасів призвела до суттєвого зростання переваги російських військ у вогневій потужності, що негативно позначилося на оборонних можливостях України. У цьому контексті реалізація чеської ініціативи набула особливого значення як інструмент оперативного поповнення запасів боєприпасів для Збройних Сил України.

Обговорення чеської ініціативи в Люксембурзі стало одним із ключових результатів європейської координації військової допомоги Україні у 2024 р. Враховуючи недостатні виробничі спроможності оборонної промисловості держав Європейського Союзу, чеська сторона запропонувала здійснювати закупівлю боєприпасів на світовому ринку із залученням фінансових ресурсів держав-партнерів. За інформацією Міністерства оборони Чеської Республіки, станом на квітень 2024 р. до реалізації цієї ініціативи приєдналися 18 держав. Заступник міністра оборони Д. Блажковець наголосив, що ефективність проєкту значною мірою залежить від дотримання режиму конфіденційності, тому інформація

²⁷ Лотоцька Н. Міністри оборони та закордонних справ ЄС зустрінуться 22 квітня у Люксембурзі. 28.03.2024. URL: https://lb.ua/news/2024/03/28/605648_ministri_oboroni_zakordonnih.html

²⁸ V Lucemburku se k vojenské pomoci Ukrajině sešli ministři zahraničí a obrany, k české muniční iniciativě se připojují další země. URL: <https://mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/v-lucemburku-se-k-vojenske-pomoci-ukrajine-sesli-ministri-zahranici-a-obrany-k-ceske-municni-iniciative-se-pripojuji-dalsi-zeme-250591/>

щодо джерел закупівлі та логістики поширювалася виключно між безпосередніми учасниками²⁹.

Серед держав, які підтримали чеську ініціативу, були Канада, Німеччина, Нідерланди, Португалія, Бельгія та Швеція³⁰. Розширення кола учасників супроводжувалося укладенням відповідних міжурядових домовленостей, зокрема Міністр оборони Чеської Республіки Я. Чернохова підписала меморандуми про взаєморозуміння з Бельгією та Швецією щодо участі у фінансуванні закупівлі боєприпасів для України.

Завдяки можливостям чеського оборонно-промислового комплексу та широкій міжнародній кооперації у стислі терміни було забезпечено фінансування закупівлі перших 500 тис. артилерійських боєприпасів, а також розпochату роботу щодо придбання додаткових партій. Важливим свідченням міжнародної підтримки проєкту стало його схвалення Президентом США Дж. Байденом під час офіційного візиту Прем'єр-міністра Чеської Республіки П. Фіали до Сполучених Штатів Америки у 2024 р.³¹.

Особливістю реалізації чеської ініціативи став високий рівень інформаційної закритості. Чеський уряд свідомо утримувався від оприлюднення детальної інформації щодо механізмів закупівлі, маршрутів постачання та країн-постачальників з міркувань безпеки й недопущення зриву контрактів. Водночас, за повідомленнями чеських засобів масової інформації, у реалізації проєкту брали участь близько десяти підприємств оборонно-промислового комплексу Чеської Республіки, які використовували власні міжнародні партнерські мережі, зокрема у країнах Глобального Півдня, для пошуку та закупівлі необхідних боєприпасів.

Таким чином, чеська ініціатива із закупівлі артилерійських боєприпасів стала одним із найефективніших механізмів міжнародної координації військової допомоги Україні у 2024 р. Її реалізація продемонструвала здатність Чеської Республіки виступати ініціатором багатосторонніх безпекових проєктів, мобілізувати фінансові ресурси держав-партнерів та запропонувати практичні механізми оперативного забезпечення України критично необхідними видами озброєння в умовах обмежених виробничих можливостей європейського оборонно-промислового комплексу.

²⁹ Свиридчук Ю. Словацька виступила проти надання нового пакета військової допомоги Україні. URL: <https://suspihne.media/587139-slovaccina-vistupila-proti-nadanna-novogo-paketa-vijskovoї-dopomogi-ukraini/>

³⁰ ČR převzala první darovaný tank a podepsala memorandum o pořízení švédských BVP. URL: <https://zpravy.tiscali.cz/cr-prevzala-prvni-darovany-tank-a-podepsala-memorandum-o-porizeni-svedskych-bvp-548055>

³¹ Petr Fiala jedná v Bílém domě s Bidenem. Prezidentovi USA přivezl dva dárky. YouTube. CNN Prima NEWS. 15.04.2024.

До 1989 р. оборонно-промисловий комплекс Чехословаччини належав до провідних секторів національної економіки та користувався значною державною підтримкою. У період існування соціалістичної системи країна входила до числа найбільших світових експортерів озброєння. Після політичних трансформацій початку 1990-х років обсяги виробництва й експорту військової продукції суттєво скоротилися, однак значна частина виробничих потужностей, технологічної бази та кадрового потенціалу була збережена. Це дозволило Чеській Республіці зберегти конкурентоспроможний оборонно-промисловий комплекс, спроможний виробляти широкий спектр військової продукції, зокрема бойову авіаційну техніку, самохідні артилерійські установки, бронетехніку, стрілецьку зброю та боєприпаси. За підсумками 2023 р. вартість експорту продукції оборонного призначення Чеської Республіки становила близько 1,2 млрд євро³².

Вагомою перевагою чеського оборонно-промислового комплексу є сформована протягом тривалого часу мережа міжнародних виробничих і торговельних зв'язків, зокрема з державами поза межами Європейського Союзу та НАТО. Саме ці контакти були використані під час реалізації чеської ініціативи із закупівлі артилерійських боєприпасів для України. Завдяки фінансовій підтримці держав-партнерів учасникам ініціативи вдалося забезпечити закупівлю сотень тисяч боєприпасів у третіх країнах, що дозволило оперативно компенсувати дефіцит артилерійських снарядів для Збройних Сил України.

На початку березня 2024 р. Президент Чеської Республіки П. Павел повідомив про завершення формування фінансового ресурсу, необхідного для реалізації першого етапу проєкту. За його словами, було забезпечено фінансування закупівлі 800 тис. артилерійських боєприпасів різних калібрів³³. Наступним етапом стало укладення чеським урядом відповідних міжурядових і комерційних угод із постачальниками та координація графіків поставок із державами, що брали участь у фінансуванні ініціативи.

Практичні результати реалізації цього проєкту підтвердив Прем'єр-міністр України Д. Шмигаль, який зазначив, що упродовж 2024 р. в межах чеської ініціативи Україна отримала майже 1,5 млн артилерійських боєприпасів різних калібрів, з яких близько третини становили снаряди калібру 155 мм. Перші

³² Kdyby se tolik neotálego s pomocí, byla by Ukrajina na tom líp, naznačil Pavel. URL: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/petr-pavel-rozhovor-prezident-ceska-republika-tagesschau-ard.A240509_113101zahranicni_ikro

³³ Лаврук Ю. Чехія цьогоріч надасть Україні ще 400 тисяч боєприпасів – Шмигаль. 20.05.2025. URL: <https://hromadske.ua/suspilstvo/245057-chekhiia-tyohorich-nadast-ukrayini-shche-400-tysiach-boeyepripasiv-shmyhal>

поставки були здійснені вже у червні 2024 р., що сприяло стабілізації забезпечення Збройних Сил України боєприпасами в умовах їх гострого дефіциту³⁴.

Прем'єр-міністр України також відзначив збільшення обсягів фінансової допомоги Чеської Республіки та наголосив на вагомому внеску чеської сторони в організацію міжнародних закупівель боєприпасів. Реалізація такого проєкту вимагала вирішення складних логістичних, виробничих і фінансових завдань, зокрема пошуку необхідних виробничих потужностей, укладення контрактів із підприємствами оборонної промисловості, координації міжнародного фінансування та забезпечення безпечної доставки військової продукції до України. З огляду на постійні спроби російської федерації впливати на канали постачання озброєння, чеський уряд дотримувався політики максимальної конфіденційності щодо джерел закупівлі, маршрутів транспортування та інших операційних аспектів реалізації проєкту.

Позитивні результати першої чеської ініціативи стали підставою для започаткування її наступного етапу. У липні 2024 р. Міністерство оборони Чеської Республіки представило новий проєкт із закупівлі боєприпасів для України під умовною назвою «Ініціатива – 2025»³⁵. Презентуючи програму, Міністр оборони Я. Чернохова наголосила, що вона є логічним продовженням уже апробованого механізму міжнародної співпраці та передбачає участь п'яти провідних підприємств оборонної промисловості. Особливу увагу було приділено необхідності своєчасного залучення фінансування від держав-донорів, що створювало передумови для укладення довгострокових контрактів із виробниками та забезпечення безперервності поставок.

Підготовку нового етапу ініціативи координувало Агентство міждержавного оборонного співробітництва при Міністерстві оборони Чеської Республіки, яке здійснило оцінку виробничих можливостей підприємств оборонної галузі щодо постачання озброєння та боєприпасів у 2025 р. При цьому Чехія зберегла свою роль координатора між державами-донорами та підприємствами оборонно-промислового комплексу, які вже брали участь у реалізації першої ініціативи. За словами Міністра закордонних справ Я. Ліпавського, чеська сторона підтримувала постійний діалог з українськими партнерами та одночасно працювала над залученням додаткових фінансових ресурсів, необхідних для продовження програми закупівлі боєприпасів у 2025 р. «Нині ми шукаємо гроші на закупівлю нових боєприпасів, щоб ініціативу можна було продовжити у 2025 році», – заявив він³⁶.

³⁴ Лаврук Ю. Чехія цьогоріч надасть Україні ще 400 тисяч боєприпасів – Шмигаль. 20.05.2025. URL: <https://hromadske.ua/suspilstvo/245057-chehiia-tsyohorich-nadast-ukrayini-shche-400-tysiach-boeyprypasiv-shmyhal>

³⁵ Богданьок О. Чехія запускає другий проєкт із закупівлі боєприпасів для України. 24.07.2024. URL: <https://suspilne.media/797847-cehia-zapuskae-drugij-proekt-iz-zakupivli-boeprypasiv-dla-ukraini/>

³⁶ Козацький С. Чехія шукає гроші на закупівлю снарядів для України у 2025 році. 22.07.2024. URL: <https://military.com/uk/news/chehiya-shukaye-groshi-na-zakupivlyu-snaryadiv-dlya-ukrainy-u-2025-rotsi/>

Таким чином, чеська ініціатива із закупівлі артилерійських боєприпасів трансформувалася з одноразового проєкту у довгостроковий механізм міжнародної військово-технічної співпраці. Її реалізація засвідчила спроможність Чеської Республіки ефективно поєднати потенціал власного оборонно-промислового комплексу, міжнародні виробничі зв'язки та фінансову підтримку держав-партнерів для забезпечення України критично необхідними видами озброєння в умовах тривалої війни.

У травні 2025 р. відбулася чергова зустріч Прем'єр-міністра України Д. Шмигала та Прем'єр-міністра Чеської Республіки П. Фіали, під час якої було обговорено подальший розвиток двостороннього співробітництва в безпековій, економічній та гуманітарній сферах. За результатами переговорів П. Фіала повідомив, що в межах Чеської ініціативи упродовж 2025 р. Україна має отримати ще близько 400 тис. артилерійських боєприпасів.

Окрім цього, сторони домовилися про розширення військово-технічної співпраці, поглиблення взаємодії між оборонно-промисловими комплексами двох держав, а також започаткування співробітництва у сфері підготовки українських пілотів літаків F-16. Було підтверджено наміри розвивати двосторонню взаємодію в галузях енергетики, аграрного виробництва, транспорту, охорони здоров'я та післявоєнного відновлення України³⁷.

Аналіз міжнародної реакції на російську агресію проти України свідчить про неоднорідність підходів європейських держав до питань військової підтримки України. Якщо більшість держав Європейського Союзу послідовно розширювали обсяги допомоги, то окремі країни демонстрували більш стриману позицію. Так, після дострокових парламентських виборів у Словацькій Республіці 30 вересня 2023 р., на яких перемогла партія Smer-SD на чолі з Р. Фіцо³⁸, офіційна Братислава переглянула підходи до надання військової допомоги Україні³⁹. Президент Словацької Республіки З. Чапутова, коментуючи ситуацію, зазначила, що поважає результати демократичних виборів і враховує позицію політичної сили, яка сформувала уряд, що фактично означало відмову від підтримки нового пакета військової допомоги Україні⁴⁰.

³⁷ Лаврук Ю. Вказ. пр.

³⁸ Свиридчук Ю. Вказ. пр.

³⁹ Kerekes D. Op. cit.

⁴⁰ Андрусак А. «Поважає результати виборів»: президент Словаччини виступила проти нового пакета допомоги Україні. URL: <https://focus.ua/uk/voennye-novosti/597065-povazhayezharezultatizhiviboriv-prezident-slovachchini-visitupi-la-proti-novogo-paketa-dopomogi-ukrayini>

Подібну позицію в окремих питаннях військової підтримки України займала й Угорщина. Зокрема, угорська сторона неодноразово блокувала ухвалення рішень Європейського Союзу щодо використання прибутків від заморожених російських активів для фінансування військової допомоги Україні⁴¹. Після тривалих переговорів у квітні-травні 2024 р. держави-члени ЄС досягли політичної домовленості про спрямування доходів від майже 190 млрд євро заморожених російських активів, що зберігалися в депозитарії Euroclear, на підтримку України. Водночас реалізація цього рішення супроводжувалася запереченнями з боку Угорщини, що ускладнювало процедуру ухвалення відповідних фінансових механізмів. З метою досягнення консенсусу інституції Європейського Союзу запропонували компромісний механізм, який передбачав невикористання частки коштів, що припадала на Угорщину, для фінансування закупівлі озброєння Україні⁴².

Наведені факти свідчать, що, попри відмінності у зовнішньополітичних підходах окремих держав-членів Європейського Союзу, Чеська Республіка зберігала послідовну позицію щодо підтримки України та виступала одним із ключових ініціаторів міжнародної військової допомоги. З початку повномасштабного російського вторгнення чеська підтримка охоплювала широкий спектр напрямів, включаючи постачання озброєння й боєприпасів, передачу військової техніки, підготовку українських військовослужбовців, лікування та реабілітацію поранених, надання гуманітарної допомоги, прийом українських вимушених переселенців, а також участь у реалізації програм післявоєнного відновлення України.

Аналіз офіційних заяв представників чеського керівництва та практичних кроків уряду Чеської Республіки дає підстави стверджувати, що Прага розглядає підтримку України як довгостроковий елемент європейської безпекової політики. Одним із найяскравіших проявів такого підходу стала реалізація двох етапів Чеської ініціативи із закупівлі артилерійських боєприпасів, до фінансування якої долучилися майже двадцять держав Європи та Північної Америки. У результаті було забезпечено постачання Україні понад 1,5 млн артилерійських боєприпасів різних калібрів, що суттєво посилило можливості Збройних Сил України в умовах тривалого дефіциту боєприпасів.

Отже, результати дослідження свідчать, що після початку повномасштабної російсько-української війни українсько-чеські відносини набули якісно нового

⁴¹ Угорщина затримує фінансування зброї для України із прибутків від заморожених активів Росії – Financial Times. 27 травня 2024 р. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/3867766-ugorsina-zatrimue-finansuvan-na-zbroi-dla-ukraini-iz-pributkiv-vid-zamorozenih-aktiviv-rosii-ft.html>

⁴² Там само.

рівня розвитку. Чеська Республіка перетворилася на одного з ключових партнерів України у сфері безпеки, військово-технічного співробітництва та гуманітарної підтримки, водночас відіграючи активну роль у консолідації міжнародних зусиль із забезпечення обороноздатності України.

Реалізація масштабних багатосторонніх проєктів, насамперед Чеської ініціативи із закупівлі боєприпасів, засвідчила здатність Праги ефективно координувати міжнародне співробітництво та мобілізувати ресурси держав-партнерів для вирішення актуальних безпекових завдань. Це дозволяє розглядати сучасне українсько-чеське партнерство як один із найбільш динамічних і результативних форматів двосторонньої взаємодії в Центральній Європі в умовах російсько-української війни.